

Андрій Слюсаренко,

к.і.н., доцент, полковник, заступник начальника з наукової роботи
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів) Україна, savnvp@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ПРОВІДНИХ КРАЇН НАТО

Аналізуються організаційно-функціональні компоненти Сил спеціальних операцій (ССО) сухопутних військ провідних країн НАТО. Відзначається, що ССО перетворюються на сучасному етапі у самостійний компонент збройних сил. Підрозділи ССО беруть активну участь в операціях з врегулювання криз та мають значний бойовий досвід під час проведення спеціальних операцій на території країн Балканського регіону, Близькому та Середньому Сході. У дослідженні визначені сутнісні риси концептуальної спрямованості й організаційно-функціональної побудови ССО Сухопутних військ провідних країн НАТО — історичні традиції, зростання високомобільного компоненту збройних сил, поява й закріплення в організаційно-функціональній моделі підрозділів (органів) із вирішення небойових або асиметричних завдань та ін. Робиться висновок про необхідність використання досвіду створення організаційно-функціональних компонентів ССО країн — членів НАТО для Збройних Сил України.

Ключові слова: сили спеціальних операцій, сухопутні війська, психологічні операції, повстансько-партизанські рухи, асиметричні дії, локальні збройні конфлікти, гібридна війна.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. характеризується переходом від повномасштабних до локальних війн, кількість яких постійно зростає. Як засвідчується в науковій доповіді Інституту дослідження міжнародних конфліктів (Хайдельберг, ФРН), у 2013 р. відбулося 414 конфліктів, 45 з яких отримали оцінку «конфлікт з високим ступенем застосування насильства», а 20 з них експерти кваліфікували як війни¹.

¹ North Atlantic Treaty Organization (13 December 2013). «Allied Joint Doctrine for Special Operations». NATO Standard Allied Joint Publication. Brussels: NATO Standardization Agency. AJP-3.5 (Edition A, Version 1): 1-1.

Оскільки застосування лише традиційних збройних сил (які визначалися для масштабних бойових дій міждержавного або міжблокового характеру) уже не здатне повною мірою протидіяти новим викликам, провідні держави світу прагнуть розширити свій військовий потенціал гнучкими засобами швидкого реагування, що гарантують більшу свободу дій та надають нові оперативні можливості як доповнення до «звичайних» операцій. Відтак у військовому будівництві та бойовому застосуванні збройної сили на межі століть особливе місце посів новий якісний компонент армії та військової організації держави в цілому — сили спеціальних операцій (ССО), котрі набули тенденції до перетворення в самостійний компонент збройних сил, а по суті — специфічний елемент геополітичних спрямувань тих країн, які дозволяють їх собі мати.

Сучасні тенденції розвитку формувань спеціального призначення обумовлені переосмисленням їх ролі й місця в забезпеченні безпеки та реалізації воєнно-політичної стратегії розвинутих держав. Початок ХХІ століття характеризується переходом до такого типу збройного протистояння, в якому вирішальна роль належить високоточній зброї та іншим нетрадиційним для війн п'ятого покоління засобам, у тому числі — військам спеціального призначення, котрі реформуються в інтегровані ССО як самостійний компонент воєнної організації держави або принаймні її збройних сил.

Метою статті є наукове відтворення концептуальних організаційно-функціональних компонентів сил спеціальних операцій сухопутних військ збройних сил провідних країн НАТО.

У наш час набуває нового змісту й значення класичні функції ССО — протидія аналогічними «партизанськими» методами іррегулярним силам противника, власне антитерористична боротьба, підриг соціальної бази підтримки повстанських формувань через інформаційно-психологічний та адміністративний вплив на населення².

Завдяки високому рівневі боєздатності та мобільності ССО стали ідеальним зряддям глобальної політики. Виступаючи на початку 2017 р. у сенатському комітеті в справах збройних сил, командувач силами спеціальних операцій США (SOCOM) генерал Реймонд Томас зауважив: «Ми ведемо операції й бойові дії у кожному куточку світу..., виявляємо активність на всьому «бойовому просторі Географічних бойових команд». За даними, які надійшли виданню «TomDispatch» від SOCOM, у 2017 р. ССО США були задіяні або присутні в 149 країнах (у 2016 р. — у 138, а у порівнянні з періодом президентства Джорджа Буша-

² *Веденєв Д.В., Биструхін Г.С., Семук А.І.* Гострі кігті орла. Сили спеціальних операцій США: історія та сучасність. Монографія. — К.: К.І.С., 2010. — С. 8–18.

молодшого закордонна дислокація спецвійськ зросла у 1,5 рази)³. Безперечно, що ССО в тому вигляді, в якому вони створені в США, є унікальним явищем військової організації держави. Водночас їх структура, функції, система підготовки ретельно вивчаються й певною мірою втілюються у реформуванні збройних сил провідних держав світу, а також посткомуністичних сусідів України. Розуміння особливостей творення елітних військ США навряд чи уникнути не тільки в процесі міжнародного військового співробітництва України, а й при розбудові та бойовій підготовці вітчизняних сил спецоперацій з урахуванням загроз національній безпеці нашої держави, особливостей її зовнішньополітичного курсу, загального контексту реформування її Збройних Сил та фактору розумної достатності у військовому будівництві.

Можна стверджувати, що прискорений розвиток та підвищення питомої ваги участі ССО у сучасних локальних війнах та конфліктах закономірно витікає із особливостей т. зв. «війн шостого покоління» (переважно неконтактні війни із масованим застосування високоточної неядерної зброї, інформаційних методів протиборства з перетворенням в інтегроване поле бою землі, повітря та космосу), які фактично апробовані (тією чи іншою мірою) країнами НАТО у війнах на Балканах в 1999 р., в Іраку (у 1991 та 2003 рр.) та Афганістані у 2001 р. Однією із особливостей війн шостого покоління є нанесення противнику «вибіркового» й комплексного ураження, спричинення шкоди як для воєнної, так і цивільної (переважно) сфер, що змушує його капітулювати до початку масштабних бойових дій. За таких умов ССО здатні малими силами виводити з ладу життєво важливі об'єкти інфраструктури противника, в реальному часі корегувати нанесення ударів високоточною зброєю, самим знищувати високоточні засоби нападу противника та засоби управління ними.

Нарешті, ССО — ідеальне знаряддя асиметричних дій, нового типу конфліктності епохи постмодерну (який нині іменують «гібридною війною»), котрі відрізняються від класичних типів війн такими властивостями, як:

- нанесенням кількох зосереджених за часом і місцем невійськових ударів з неочікуваним для противника результатом і неприйнятним для жертви збитком;
- нав'язуванням противникові протиборства в принципово новій системі координат;
- відсутністю звичної лінії фронту;
- приховуванням політичних цілей;

³ Терс Н. США ведуть війну в 149 країнах, оточивши Росію. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://svpressa.ru/war21/article/189408>

- застосуванням нових, неочікуваних засобів і форм насильства⁴.

Звісно, ССО самі по собі не здатні забезпечити результат ані великомасштабної, ані локальної війни. Але жодну сучасну війну, жодну анти-терористичну операцію неможливо уявити без дій частин і підрозділів спеціального призначення. Зростаюча роль «інформаційної складової» бойових дій, безпосереднє втручання в роботу систем управління військовими, промисловими, адміністративними об'єктами, розташованими в тилу, як і розширення діяльності терористичних організацій, все частіше застосовується «партизанська» тактика дій невеликих високомобільних груп, що завдають швидких ударів і настільки ж швидко зникають, піднімають значення ССО.

Підрозділи ССО постійно беруть участь в операціях з врегулювання криз та здобули значного бойового досвіду під час проведення спеціальних операцій на території країн Балканського регіону, в ході війни у зоні Перської затоки та антитерористичної операції на території Афганістану. Тому не випадково зарубіжні аналітики розглядають ССО як «третю силу», поряд з ядерними та звичайними військами.

У ЗС США в 1987 р. уперше в світовій військовій практиці створено Об'єднане командування ССО (Joint Special Operation Command — JSOC). Воно, зокрема, включає командування ССО Сухопутних військ (СВ) (US Army Special Operation Command — USASOC) у складі семи груп спеціального призначення (СПП), полку «рейнджерів», полку армійської авіації спецпризначення (СПП), частин психологічних операцій та роботи із цивільним населенням, оперативного загону СПП «Дельта» та підрозділів забезпечення загальною чисельністю до 25 600 чол. Згідно з польовим статутом FM 31-21 ССО СВ ЗС США можуть діяти в умовах війни, воєнного конфлікту і в мирний час⁵. Основною бойовою одиницею груп спецпризначення («зелених берегів») є оперативний загін типу «А» («Альфа»), який складається з 12 осіб і призначений для проведення самостійних спецоперацій або може стати майбутнім штабом парти-

⁴ *Веденєєв Д.В., Гапеева О.Л., Слюсаренко А.В.* «Гібридні війни» — новітня форма асиметричного протистояння // *Воєнно-історичний вісник*. — 2015. — Вип. 3 — С. 103–109; *Слюсаренко А.В.* Функції Сил спеціальних операцій в алгоритмі «гібридного» протистояння // *Міжнародна наукова конференція «Відродження Українського війська — сучасність та історична ретроспектива», 1–2 грудня 2016 р., НУОУ імені Черняхівського*. — С. 143–145.

⁵ United States special operations command. History. — USSOCOM/SOCS-НО 7701 Tampa Point Boulevard MacDill AFB, 2007. — 142 p.; *Богдан В.* Силы специальных операций Сухопутных войск США // *Зарубежное военное обозрение*. — 1999. — № 10. — С. 14–21; *Сафонов В.* Не числом, а умением // *Независимое военное обозрение*. — 2000. — 3 марта (№ 8). — С. 7; *Стрижевський В.В.* Розвиток сил спеціальних операцій сухопутних військ США // *Труди академії*. — К.: НАОУ. — 2002. — № 41. — С. 28–35.

занського руху. Загони «А» також ведуть усі види розвідки, в тому числі з використанням агентів серед місцевого населення, здатні розгортати повстансько-партизанські формування. Для самостійного виконання диверсійних, розвідувальних та інших спеціальних завдань у складі командування ССО СВ США знаходиться 75-й полк «рейнджерів» (три батальйони) та сім груп СпП. Висадження та забезпечення застосування ССО СВ США здійснює полк армійської авіації, пілоти якого здатні діяти в будь-яких умовах удень та вночі (тільки щотижневий наліт пілота в нічних умовах становить 15 годин).

Іншою важливою функцією командування ССО СВ ЗС США є здійснення психологічних операцій (ПсО), які, в свою чергу, є складовою інформаційних операцій. Для цього у складі ССО СВ є командування зв'язку з цивільними адміністраціями (в зоні бойових дій) та психологічних операцій. Насамперед, їх функціями вважають встановлення зв'язку з місцевим населенням та стабілізацію обстановки завдяки інформаційному впливу, у тому числі проведенню ПсО. Кожне командування ССО видів ЗС США має власні формування ПсО, однак основний потенціал (майже 85%) зосереджений у СВ ЗС США, які вже в мирний час мають боєготові частини і підрозділи ПсО, а також значні резервні компоненти з високим ступенем мобілізаційної готовності. Основу цих сил становить 4-а група ПсО (повітряно-десантна) чисельністю 1 135 осіб.⁶

Сили спеціальних операцій ЗС Великої Британії організаційно містяться у складі сухопутних військ та Військово-Морського флоту. Загальне керівництво силами спеціальних операцій здійснює Міністерство оборони Великої Британії через Штаб оборони. Оперативне керівництво покладено на Постійний об'єднаний штаб⁷.

Основу Сил спеціальних операцій сухопутних військ Великої Британії становлять три окремі полки спеціальної авіадесантної служби (Special Air Service — SAS), один із яких боєздатний і два лише у кадровому складі, чотири навчальних центри (розвідувальний, спеціальний, парашутний, комплектування та підготовки).

⁶ *Старунский А.Г.* Психологические операции вооруженных сил США на современном этапе // Военная мысль. — 2003 р. — № 11. — С. 62–71; *Жарков Я.М.* Аналіз використання нових інформаційних технологій у спеціальних операціях збройних сил США // Труды академії. — К.: НАОУ. — 2002. — № 40. — С. 275–280; *Слюсаренко А.В.* Становлення, організація та функції підрозділів інформаційно-психологічних операцій Сил спецоперацій Сухопутних військ (середина ХХ — початок ХХІ ст.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. — 2017. — Вип. 1. — Ч. 2. — С. 65–72.

⁷ *Меженін А.* Силы специального назначения вооруженных сил Великобритании // Зарубежное военное обозрение. — 1994. — № 9. — С. 12–14.

Полки спеціального призначення (SAS) мають типову організацію: 22-й окремих боздатний полк (майже 700 військовослужбовців) має штаб, шість рот спеціального призначення, роти спеціального зв'язку та тилового забезпечення. Кожна рота (78 військовослужбовців, із них шість офіцерів) складається із групи управління та чотирьох взводів (парашутного, амфібійного, гірського та мобільного). Два кадрованих полки (21 та 2 полки СпП) мають аналогічну структуру. В мирний час вони підпорядковуються територіальному командуванню і мають розгорнутими тільки штаби. У воєнний час вони доукомплектовуються за рахунок резервістів 22 полку СпП та військовослужбовців Територіальної армії. На базі одного кадрового полку може бути сформовано до 50 розвідувально-диверсійних загонів чисельністю по 8–16 осіб, здатних діяти в тилу противника на велику глибину без додаткового постачання та забезпечення протягом п'яти діб (як правило, групами, до яких входять фахівці з розвідувально-диверсійних дій, підривної справи, зв'язку і медицини)⁸. Офіційно служба САС входить у структуру Служби (штабу) військової розвідки Великої Британії і підпорядковується командуванню СВ. При залученні у мирний час, а також у регіональних і локальних конфліктах САС бере участь, головним чином, у розвідувально-диверсійних операціях військово-політичної спрямованості (диверсії, знищення політичних і військових діячів, проведення заходів психологічної війни, створення партизанських загонів і баз у тилу противника тощо).

У воєнний час САС самостійно виконує диверсійно-розвідувальні завдання в оперативно-тактичній глибині військ противника з метою виявлення і знищення пускових установок ракетно-ядерної зброї, пунктів управління, вузлів зв'язку та інших важливих об'єктів.

У 1992 р. Франція створила в складі своїх збройних сил Командування спеціальних операцій (GCOS — General commandant les Operations Speciales). Командування спеціальних операцій (КСО) об'єднало під своїм керівництвом усі частини та підрозділи спеціального призначення, які знаходилися у збройних силах, та частини їх забезпечення. Командування спеціальними операціями діє за чотирма напрямками: співпраця, підтримка, нейтралізація, діяльність із впливу.

Перший з цих напрямків — військова допомога за кордоном, яка включає заходи з надання військової допомоги в навчанні військовослужбовців та підготовки підрозділів спеціального призначення іноземних армій (переважно в країнах Африки, що мають з Францією договір

⁸ Михайлов А. Силы специальных операций европейских стран НАТО // Зарубежное военное обозрение. — 1996. — № 7. — С. 6–10.

про військову співпрацю), а також участь у миротворчих та гуманітарних операціях за кордоном.

Другий напрямок — проведення військових операцій підтримки (спеціальна розвідка, диверсійні дії, пошуково-рятувальні операції).

Третій напрямок включає: боротьбу з тероризмом, визволення заручників, евакуацію французьких громадян з території інших держав, проведення спеціальних заходів у країні противника в мирний час.

Четвертий напрямок — проведення операцій впливу (психологічні операції та участь в організації роботи громадських організацій).

Командування безпосередньо підпорядковане Генеральному штабу (ГШ) ЗС Франції, а командувач КСО є помічником начальника ГШ з питань спеціальних операцій. Під його керівництвом КСО проводить операції та навчання за участю сил спеціальних операцій різних видів збройних сил, а також планує і координує обмін досвідом та навчання з іноземними ССО. Командування спеціальних операцій складається з шести взаємопов'язаних між собою бюро (управлінь): операцій; спеціальної підготовки; досліджень, розвитку та інновацій; телекомунікацій та інформаційних систем; загальних питань; цивільних справ. Для виконання покладених завдань Командуванню спеціальних операцій підпорядковані: бригада спеціальних сил СВ, спецпідрозділи ВПС та Командування морської піхоти і частин СпП ВМС.

У збройних силах Федеративної Республіки Німеччини (ФРН) формування спеціальних операцій створені як у сухопутних військах, так і у військово-морських силах. У збройних силах ФРН частини і підрозділи, призначені для виконання спеціальних завдань, входять до складу видів ЗС країни та здатні виконувати покладені на них завдання в усіх видах операцій як самостійно, так і в складі з'єднань Бундесверу. Головне командування операціями спеціальних сил відповідає за організацію управління операціями підрозділів спеціальних сил незалежно від їх видової приналежності. У сухопутних військах 1 квітня 2001 р. була сформована дивізія зі спеціальних операцій. До її складу ввійшли командування і штаб, штабна рота, 26-а і 31-а повітряно-десантні бригади, 100-а повітряно-десантна зенітно-ракетна батарея, 200-а рота глибинної розвідки, батальйон зв'язку, а також одне із найвідоміших формувань збройних сил ФРН — Сили спеціальних операцій (Kommando Spezialkräfte — KSK). Загальна чисельність особового складу дивізії становила на той час майже 10 600 осіб⁹.

⁹ *Тороп Ю.В., Овчинникова Е.А.* Силы специальных операций вооруженных сил ФРГ // Армейский сборник. — 2001. — № 2. — С. 26–35; *Мосалёв В.* Силы специального назначения бундесвера // Зарубежное военное обозрение. — 2003. — № 9. — С. 33–36.

До завдань KSK належить оперативна та стратегічна розвідка в тилу противника, у тому числі з проникненням на об'єкти, які охороняються, здійснення диверсій, усунення посадових осіб із військово-політичного керівництва противника, наведення на ціль ракет та авіації, боротьба з диверсійно-розвідувальними формуваннями противника в тилу своїх військ і в тилу противника, боротьба з іррегулярними збройними формуваннями в тилу своїх військ, врятування та визволення військовослужбовців ФРН та союзних держав, евакуація громадян ФРН із кризових районів, визволення заручників. Вони також використовуються для вишколу особового складу підрозділів спеціального призначення союзників. Поставлені завдання підрозділами KSK виконуються як самостійно, так і у взаємодії з формуваннями інших видів збройних сил.

Частини та підрозділи психологічних операцій зведені в 900-у бригаду зв'язку, яка адміністративно підпорядковується командуванню СВ та оперативно — Оперативному командуванню Бундесверу. До складу бригади входять: 950-й батальйон зв'язку, 951-й топографічний взвод, 952-й навчальний центр підготовки спеціалістів зв'язку та 300-а навчальна рота інформації.

Сили спеціального призначення сухопутних військ Італії знаходяться в підпорядкуванні начальника головного штабу СВ і мають єдиний орган управління — Командування сил спеціального призначення. Основу ССО сухопутних військ складає 9-й парашутно-штурмовий полк «Коль Москіно», сформований в 1995 р. на базі однойменного батальйону. Організаційно полк «Коль Москіно» складається з командування (командир і заступник), штабу (відділи стройовий, кадровий, оперативний, бойової підготовки, розвідки, адміністративний і тилового забезпечення), роти бойового і тилового забезпечення, роти зв'язку, 1-го батальйону диверсантів і навчального батальйону спеціальних операцій. До складу батальйону диверсантів входять командування, 110, 120 і 130-я роти диверсантів, а також 111-я рота саперів-парашутистів. Наявність трьох рот диверсантів дозволяє командуванню полку мати одну з них в постійній бойовій готовності на ротаційній основі, в той час як особовий склад двох інших відпрацьовує завдання бойової підготовки і проходить період відновлення та відпочинку. До роти диверсантів входять кілька оперативних груп по вісім осіб (під командуванням офіцера), які є базовою організаційною структурою СпП при проведенні спеціальних операцій. У їх складі обов'язково присутні підрозділи по одній групі для дій на морі і при десантуванні з максимальних висот. Кожна оперативна група при вирішенні завдань може розділятися, при цьому диверсанти, як правило, діють постійними парами. Рота саперів-парашутистів теж включає кілька оперативних груп по вісім осіб (під командуванням унтер-офіцера), в

кожній з яких — чотири сапери і стільки ж диверсантів. Останнім часом у роті сформовано також підрозділ охоронців для забезпечення безпеки керівництва збройних сил. Навчальний батальйон спеціальних операцій організаційно складається з командування, 101-ї навчальної роти і бази підготовки диверсантів.

Останнім часом були уточнені завдання та організаційно-штатна структура полку «Коль Москіно». У воєнний час полк здатний виконувати такі завдання: розвідка і знищення засобів доставки зброї масового ураження, складів і пунктів його зберігання; організація диверсій на об'єктах державного та військового управління, військово-промислового комплексу країни, життєзабезпечення населення; фізичне усунення представників вищого військового керівництва; проведення психологічних операцій з метою деморалізації населення і військ противника; участь у пошукових і рятувальних операціях.

Аналіз досвіду застосування ССО СВ провідних країн НАТО свідчить, що найменший підрозділ таких сил, діючи самостійно, здатний за добу розкрити (виявити і визначити координати) трьох-п'яти об'єктів, уразити один великий стаціонарний об'єкт і знищити до трьох рухомих цілей, а один диверсант, діючи із засідки, може знищити до 20 військово-службовців противника. Крім того, такі формування призначені для створення рубежів руйнувань, затоплень, встановлення мін-сюрпризів, застосування малогабаритних ядерних боєприпасів, зараження ділянок місцевості і джерел води. За оцінкою експертів НАТО, ймовірність виконання бойового завдання диверсійно-розвідувальним формуванням зі знищення типового об'єкта становить 0,7–0,8, що можна порівняти з ударними можливостями високоточної зброї.

До початку воєнних дій в інтересах вищого політичного керівництва наземні та повітряні підрозділи ССО, як правило, проводять спеціальну розвідку з метою збору інформації про політичну, економічну і психологічну обстановку, ЗС та військово-технічний потенціал країни противника. З метою впливу на внутрішню обстановку дружніх держав фахівці ССО проводять консультації з військових питань або безпосередньо беруть участь у заходах, що спрямовані на попередження або придушення у цій країні антиурядових виступів, підривної діяльності або повстанських рухів, які здійснюються силами опозиції¹⁰.

В останні роки окремим важливим завданням ССО стала боротьба з тероризмом. Вони забезпечують підготовку та беруть участь в антитеро-

¹⁰ *Анедченко С.* Силы специальных операций ВВС США // Зарубежное военное обозрение. — 1998. — № 2. — С. 30–36; *Барынькин В.М.* и др. Силы специальных операций и способы борьбы с ними // Военная мысль. — 2001. — № 2. — С. 12–15.

ристичних операціях, виконують пошук незаконних збройних формувань, забезпечують перекидання та висадку необхідних сил, здійснюють їх вогневу підтримку з повітря і безпосередньо знищують терористів та їхні бази.

Не можна не наголосити на зростаючій ролі ССО у такій сфері, як інформаційна війна. Практично вперше цілеспрямовано інформаційні технології були використані як засіб ведення бойових дій у війні проти Іраку в 1991 р. Одночасно ССО США знищували інформаційні елементи системи бойового управління іракців. У 1996 р. МО США ввело в дію «Доктрину боротьби з системами контролю та управління», якою передбачено застосування одночасно воєнної омани, психологічних операцій, радіоелектронної боротьби, фізичного руйнування об'єктів систем управління противника для зниження його здатності з контролю та управління на полі бою. Основними об'єктами впливу в нових війнах буде інформаційна інфраструктура і психіка не тільки військовиків, а й цивільного населення¹¹.

Деструктивний вплив на процес управління і прийняття рішень досягається насамперед проведенням психологічних операцій, які у першу чергу спрямовуються проти персоналу та осіб, що за посадою повинні приймати рішення. Цю форму дій дуже складно розпізнати до початку та й у початковий період воєнних дій. На думку воєнно-політичного керівництва США, в сучасних умовах ПсО є обов'язковим елементом дій ЗС у воєнних конфліктах різної інтенсивності, миротворчих, гуманітарних та контртерористичних операціях. За масштабами впливу та наслідками ССО ЗС США проводять стратегічні (на державному рівні), оперативні (в інтересах об'єднаних командувань на ТВД), тактичні (у визначених районах) ПсО.

Значна роль також відводиться психологічному забезпеченню різних миротворчих та воєнних акцій. Відповідно до статуту СВ США FM-100-23 «Миротворчі операції» спеціалісти ССО не тільки здійснюють інформаційно-психологічне забезпечення, а й неодмінно беруть участь у процесі формування тимчасових владних структур у районі проведення операції. Все це здійснюється в комплексі з іншими видами дій ССО.

Удосконалення організації, форм і методів спеціальної діяльності частин ПсО ССО ЗС України актуалізує вивчення досвіду розбудови й застосування в бойових (кризових) умовах подібних формувань, що існують в арміях провідних держав світу. Доктрина ІпсО НАТО АJP-3.7 від 2002 р. визначає цю діяльність як «планові психологічні дії у мирний

¹¹ *Тюрин Д., Сафонов В.* Психологические операции ВС США в Афганистане // Зарубежное военное обозрение. — 2002. — № 3. — С. 7–11.

час, в період кризи та у військовий час, спрямовані на ворожі, дружні й нейтральні об'єкти впливу з метою забезпечення відношення і поведінки, яка сприяє досягненню політичних і військових цілей» (апробація країнами НАТО цієї доктрини відбулася, зокрема, у ході операції «Юніфайд проектор» проти Лівії у 2011 р., коли одних лише листівок спецпропаганди було поширено до 14 млн штук).

Відповідно до Польового статуту ЗС США FM 3-05.30 ПсО націлені на зміну поведінки «об'єктів впливу» на користь національних інтересів США, зниження морального потенціалу й психологічної стійкості противника. З червня 2010 р. у термінології ЗС США поняття «Psychological Operations (PSYOP — ПсО)» замінено визначенням Military Information Support Operations (MISO) — «операції з інформаційного забезпечення дій військ»¹².

Нині саме США виступають визнаним лідером у застосуванні цієї ефективної «нелетальної зброї», яку застосовують потужні, апробовані у багатьох збройних конфліктах другої половини ХХ — початку ХХІ ст., відмінно підготовлені й оснащені підрозділи інформборотьби, наявні у всіх елементах ССО армії США, і передусім — у сухопутних військах. Офіційні документи МО США наголошували на тому, що підрозділи психологічної війни як складова ССО мали отримати упродовж 2007–2011 рр. додатково 3500 осіб (і збільшитися на 33%).

Вивчення інформаційного компоненту ССО СВ США важливе для налагодження взаємодії між ними та відповідними підрозділами ЗС України (зокрема, у ході спільних навчань на Яворівському полігоні), а також у світлі планів США з активізації інформаційного протиборства з Росією та КНР на території «союзних країн». Йдеться про внесення 10 травня 2016 р. у палату представників Конгресу США проекту «Закона про протидію інформаційній війні» (Countering Information Warfare Act of 2016, H.R. 5181). Вузловим положенням цього акту є пропозиція щодо створення у структурі Держдепартаменту Центру аналізу інформації та протидії, який би співпрацював із відповідними органами МО США, директором Національної розвідки, ЗМІ та неурядовими грантовими організаціями¹³.

Таким чином, незважаючи на те, що сили спеціальних операцій в країнах НАТО мають різні назви («Сили спеціальних операцій» — США, Велика Британія, Франція); «Спеціальні сили» — ФРН; «Сили спеціаль-

¹² Ахмадуллин В. Информационное подавление полковника Каддафи и его армии // Независимое военное обозрение — 2011. — 2 сентября.

¹³ Иванов В. На пропагандистском фронте // Независимое военное обозрение. — 2016. — 20 мая.

ного призначення» — Туреччина), на них покладається виконання певних характерних функціональних завдань, про які йтиметься нижче.

Основними завданнями ССО є:

у мирний час — організація антиурядових виступів, повстанських та партизанських рухів з метою дестабілізації обстановки у відповідній країні; захоплення або вбивство видних політичних, державних і військових діячів; проведення диверсій і актів саботажу; збір розвідувальних даних політичного, економічного і військово-стратегічного характеру; підготовка і формування партизанських і повстанських загонів; накопичення, розподіл і розміщення в певних районах (майбутніх партизанських баз) зброї та засобів матеріально-технічного забезпечення, що плануються на воєнний час для забезпечення проведення спеціальних операцій; підготовка військовослужбовців і цивільного населення країни перебування в рамках надання їй військової допомоги, а також підтримки в інтересах її внутрішньої безпеки; захоплення заручників або звільнення своїх громадян; охорона громадян та майна, що знаходяться на території іншої країни, вивезення їх з країни при необхідності; ведення психологічних операцій, дії сил цивільної адміністрації в інтересах виконання перелічених вище завдань; надання сприяння і допомоги в боротьбі з терористами, виявлення і організація нападів на штаб-квартири і бази терористичних організацій;

у воєнний час — збір розвідувальних відомостей в інтересах дій угруповань своїх військ на ТВД; виведення з ладу або захоплення важливих військових і промислових об'єктів у тилу противника із застосуванням як звичайної, так і ядерної, хімічної і бактеріологічної зброї; здійснення рейдів і влаштування засідок у тилу противника; порушення комунікацій, системи державного та військового управління і тилового забезпечення; наведення на об'єкти противника своєї авіації, коригування ударів по них ракетами і вогнем артилерії; диверсії, акти саботажу і психологічні операції в інтересах ослаблення тилу, деморалізації особового складу та населення противника; виявлення і викрадення ядерної зброї, зразків техніки і озброєння, секретних документів; організація втечі з полону своїх військовослужбовців і цивільного персоналу.

Війська СпП у різних країнах НАТО мають істотні відмінності за чисельним, бойовим складом та можливостями. Однак їх організаційна структура в основному схожа. Як правило, вона включає певну кількість бойових (розвідувально-диверсійних) підрозділів, штабні підрозділи, підрозділи зв'язку, матеріально-технічного та медичного забезпечення, а в деяких випадках — вогневої підтримки. Оснащення військ СпП включає спеціалізовані системи зброї і військової техніки: літаки і вертольоти, підводні човни, кораблі і катери, малогабаритні ядерні міни, хімічні і

біологічні засоби, підривні заряди і міни, стрілецьку зброю безшумної і безполюменевої стрільби, переносні малогабаритні станції супутникового зв'язку та інші засоби для вирішення розвідувально-диверсійних завдань в глибокому тилу противника.

Найбільш численними і всебічно підготовленими формуваннями військ СпП, призначеними для вирішення завдань оперативно-стратегічного значення, мають ЗС США, Великої Британії, ФРН і Франції. Війська СпП інших країн НАТО (Нідерланди, Бельгія, Данія, Норвегія, Греція, Італія, Іспанія, Португалія, Туреччина) призначені переважно тільки для вирішення завдань оперативно-тактичного значення.

Концептуальні погляди командування ЗС провідних країн НАТО щодо застосування сил спеціальних операцій розповсюджуються на їх наземний, повітряний і морський компоненти та охоплюють різні аспекти використання ССО у кризах та збройних конфліктах.

У деяких країнах НАТО (США, Франція, Туреччина) в національних збройних силах сформовані підрозділи ССО та окремі органи управління (командування), які забезпечують найбільш ефективно їх застосування та координацію взаємодії з іншими видами ЗС і родами військ (Об'єднане командування спеціальними операціями — США, Командування спеціальних операцій — Франція, Командування сил спеціальних операцій — ФРН, Командування силами спеціального призначення — Італія).

Оперативне управління силами спеціальних операцій здійснюють Генеральний штаб (Штаб оборони) ЗС (Туреччина, Франція) або Окремі командування начальників штабів (США) через відповідні командування ССО.

Враховуючи той факт, що сили ССО вирішують ряд завдань, які виходять за рамки функцій ЗС, вони тісно взаємодіють також із спеціальними службами країни: МІ-6 (Велика Британія), Національною жандармерією (Франція), жандармськими військами (Туреччина), Федеральною прикордонною охороною (ФРН).

Основу сухопутного компонента ССО (найбільшого за чисельністю) складають окремі бригади (командування) та полки спеціального призначення (СпП), які включають: органи управління; бойові підрозділи (батальйони /роти СпП; роти глибинної розвідки); підрозділи бойового забезпечення (роти спецрадіозв'язку та зв'язку); підрозділи тилового забезпечення; підрозділи підготовки особового складу (навчальні центри).

Бойове застосування ССО здійснюється, як правило, у складі груп СпП, штатна чисельність яких залежить від характеру покладених на них завдань і може складати: до 4 осіб (Велика Британія, ФРН); до 8 осіб (США, Італія); 10-12 осіб (Франція, Туреччина). Обов'язки особового складу групи СпП чітко розподілені з урахуванням спеціалізації кожного

члена групи (командир групи, заступник командира групи, розвідник, зв'язківець, сапер-підривник, спеціаліст з озброєння, фельдшер).

Крім того, до складу сухопутного компонента ССО (США, Франція) входять підрозділи армійської авіації (160-й авіаційний полк СО та Загін СО армійської авіації, відповідно), які відповідають за перекидання та забезпечення підтримки підрозділів ССО в районах оперативного призначення. В ряді європейських країн (Італія, ФРН, Туреччина) бойові підрозділи ССО підсилюються вертольотами зі складу бригад армійської авіації СВ.

Досвід участі американських військ у сучасних конфліктах свідчить про те, що в процесі підготовки та проведення спеціальних операцій провідну роль відіграє Командування цивільних справ і психологічних операцій (ЦС і ПсО) СВ США. За оцінкою спеціалістів, діяльність підрозділів командування ЦС і ПО значно сприяла ефективному застосуванню загальновійськових підрозділів ЗС в ході бойових дій з урегулювання кризових ситуацій. Основу Групи цивільних справ (до 97%) складають резервісти, які мають високу фахову підготовку в галузі суспільної безпеки (поліція), сільського господарства, економіки, фінансів та управління.

Група психологічних операцій Командування ЦС і ПсО здійснює підтримку всіх видів спеціальних операцій через проведення елементів інформаційної війни з метою формування серед місцевого населення кризового регіону суспільної думки, яка б відповідала інтересам США.

Разом з тим, з метою забезпечення підтримки дій підрозділів ССО та ведення глибинної розвідки створені роти глибинної розвідки (ФРН, Італія), які складаються з групи управління та взводів (груп) глибинної розвідки. Загальна чисельність роти глибинної розвідки становить близько 80 військовослужбовців. Водночас, тенденція щодо включення до складу ССО розвідувальних частин та підрозділів простежується і в інших країнах НАТО, зокрема Франції, де вважається за доцільне створення полку глибинної розвідки у складі ССО.

Таким чином, за умов постійно зростаючого рівня асиметричних загроз, особливу роль для їх ліквідації або упередження відіграватимуть спеціальні методи ведення війни (психологічні операції, підривні дії, операції ССО). Проведене нами дослідження дозволяє виявити наступні сутнісні риси концептуальної спрямованості й організаційно-функціональної побудови Сил спецоперацій СВ провідних країн НАТО:

- детермінованість функціонального місця у системі національних збройних сил, завдань, особливостей побудови й тактики дій ССО геополітичними спрямуваннями, доктринальними документами воєнно-політичної стратегії держави, розподілом функцій у системі колективних

(блокових) військових завдань, історичними традиціями військового будівництва та ресурсними можливостями конкретної країни;

- чітка тенденція до виокремлення ССО у самостійний високо-професійний, вельми боєздатний та високомобільний компонент збройних сил із формуванням відповідних окремих управлінсько-командних (координаційних) органів;

- набуття ССО можливостей для автономного вирішення важливих воєнно-політичних завдань без задіяння основних збройних сил у рамках стратегій асиметричного протистояння;

- визначення кола завдань ССО для мирного та воєнного часу з урахуванням ступеня загроз або інтенсивності реального збройного конфлікту;

- формування ССО в основних видах збройних сил, передовсім у сухопутних військах, визначення механізму взаємодії між ними;

- визначення кола провідних завдань ССО сухопутних військ з пріоритетним значенням дій в тилу противника із ведення спеціальної розвідки, диверсійно-підривної роботи, нейтралізації зброї масового ураження, сприяння проведенню загальновійськових повітряно-наземних операцій;

- поява й закріплення в організаційно-функціональній моделі підрозділів (органів) із вирішення небойових або асиметричних завдань (психологічні операції, розгортання повстансько-партизанських рухів, взаємодія із прихильним цивільним населенням тощо);

- наявність особливої системи (закладів, центрів тощо) підготовки та перепідготовки кадрів «елітних військ», включаючи підготовлений контингент резервістів тощо.

Слід використати досвід створення організаційно-функціональних компонентів ССО країн — членів НАТО для новостворених Сил спеціальних операцій Збройних Сил України. Перехід ЗС України на стандарти НАТО радикально змінить їх майбутній вигляд і наділить принципово новими якостями, забезпечить функціональну сумісність з найпотужнішими арміями світу, а врешті підвищить рівень обороноздатності держави шляхом вступу нашої країни до авторитетної системи колективної безпеки.

REFERENCES

Anedchenko, S. (1998). Sily special'nyh operacij VVS SShA. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*, 2, 30–36. [in Russian].

Baryn'kin, V. M. (2001). Sily special'nyh operacij i sposoby bor'by s nimi. *Voennaja mys'*, 2, 12–15. [in Russian].

Bogdan, V. (1999). Sily special'nyh operacij Suhoputnyh vojsk SShA. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*, 10, 14–21. [in Russian].

Mezhenin, A. (1994). Sily special'nogo naznachenija vooruzhennyh sil Velikobritanii. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*, 9, 12–14. [in Russian].

Mihajlov, A. (1996). Sily special'nyh operacij evropejskih stran NATO. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*, 7, 6–10. [in Russian].

Mosaljov, V. (2001). Sily special'nogo naznachenija bundesvera. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*, 9, 33–36. [in Russian].

North Atlantic Treaty Organization (13 December 2013). «Allied Joint Doctrine for Special Operations». NATO Standard Allied Joint Publication. Brussels: NATO Standardization Agency. AJP-3.5 (Edition A, Version 1): 1-1. [in English].

Sliusarenko, A. V. (2002). Stanovlennia, orhanizatsiia ta funktsii pidrozdiliv informatsiino-psykholohichnykh operatsii Syl spetsoperatsii Sukhoputnykh viisk (seredyna XX — pochatok XXI st.). *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. (Vol. 1, Ch.2: Seriia: Istorii). Kyiv. [in Ukrainian].

Sliusarenko, A. V. (2016). Funktsii Syl spetsial'nykh operatsij v alhorytmi «hibrydnoho» protystoiannia». International Scientific Conference 2016: "Vidrodzhennia Ukrain'skoho vijs'ka — suchasnist' ta istorychna retrospektyva", (pp. 143–145). Kyiv. [in Russian].

Starunskij, A. G. (2003). Psihologicheskie operacii vooruzhennyh sil SShA na sovremennom jetape. *Voennaja mysl'*, 11, 62–71. [in Russian].

Stryzhevskiy, V. V. (2002). Rozvytok syl spetsialnykh operatsii sukhoputnykh viisk SShA. *Trudy akademii*, 41, 28–35. [in Ukrainian].

Ters, N. SShA vedut vojnu v 149 stranah, okruzhiv Rossiju Retrieved from <https://svpressa.ru/war21/article/189408> [in Russian].

Tjurin, D., & Safonov, V. (2001). Psihologicheskie operacii VS SShA v Afganistane. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*, 3, 7–11. [in Russian].

Torop, Ju. V., & Ovchinnikova, E. A. (2001). Sily special'nyh operacij vooruzhennyh sil FRG. *Armejskij sbornik*, 2, 26–35. [in Russian].

Viedienieiev, D. V., Hapeieva O. L., & Sliusarenko A. V. (2015). «Hibrydni vijny» — novitnia forma asymetrychnoho protystoiannia. *Voienno-istorychnyj visnyk*. (3), 103–109. [in Ukrainian].

Viedienieiev, D. V., Bystrukhin, H. S., & Semuka, A. I. (2010). *Hostri kihti orla. Syl spetsial'nykh operatsij SShA: istoriia ta suchasnist'*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

Zharkov, Ya. M. (2002). Analiz vykorystannia novykh informatsiinykh tekhnolohii u spetsialnykh operatsiiah zbroinykh syl SShA. *Trudy akademii*, 40, 275–280. [in Ukrainian].

Andrii Sliusarenko,

candidate of the historical sciences, deputy professor, colonel,
Deputy of the Army Academy Commander for Research of the Petro Sahaidachnyi
National Army Academy of Ukraine (Lviv) Ukraine, savnvp@gmail.com

ORGANIZATIONAL AND FUNCTIONAL COMPONENTS OF THE ARMY SPECIAL OPERATIONS FORCES IN THE LEADING NATO COUNTRIES

Organizational and functional components of the army special operations forces (SOF) in the leading NATO countries are analyzed. SOF are noted to transform into an independent component of armed forces. SOF units take an active part in crisis management operations and have huge combat experience of conducting special operations in the Balkans, Near East and Middle East countries. In this research the essential features of conceptual focus as well as organizational and functional development of the army special operations forces (SOF) in the leading NATO countries are examined. Primary features are historical traditions, armed forces high-mobility component increase, emergence and strengthening the organizational and functional model of the units that carry out noncombat or asymmetric tasks etc. The conclusion is made on the necessity of using the experience in creation the organizational and functional components of the SOF of NATO member countries for Armed Forces of Ukraine.

Keywords: *Special Operations Forces, the Army, psychological operations, insurgency, asymmetric actions, local armed conflicts, hybrid war.*